

Södermanlands kust och skärgård Kulturhistorisk utredning. Länsstyrelsen i Södermanlands län sept 1979 nr 10. c 75 sid.

Att få de kulturminnesvårdande myndigheterna att ta sitt maritima arv på allvar hör ännu framtiden till. Ett utmärkt tillfälle att demonstrera en låt vara fragmentariskt känd kuststräckas maritimarkeologiska arv kunde ha varit just denna utredning. Den kunde exempelvis kompletterats med muntliga uppgifter och dess äldre maritima kulturcentra utpekats. Men inte ett ord ägnas denna aspekt. Dock måste man erkänna att det är mycket värdefullt att för en gångs skull få se en kulturhistorisk utredning ta upp vattenlederna, då i första hand inskränkt till den stora internationella kustleden. De faller under en huvudtitel "kommunikationsmiljöer", som äldre vägar och farleder, milstolpar, krogar, fyrplatser, lotshemman, skeppargårdar. Vårdkasarna måste då hamna under "fortifikationsmiljöer" vilket är lite ologiskt, tillsammans med befästningar som naturligtvis ligger just vid krogplatser/lotsplatser och i andra strategiskt och maritimt viktiga områden. Dessa låter sig enklast beskrivas som maritima kulturcentra, inte som uppdelade i t ex kommunikations- och fortifikationsmiljöer. Det maritima kulturlandskapet finns här inte bara markerat på landbacken, utan också under vattnet.

Tacksamt noteras dock att fornminnen i viss mån refereras i dessa miljöer, särskilt storrösen med samma maritimt intressanta lägen som västkustens bronsåldersrösen. Om sådana och deras sekundära(?)funktion kan man läsa i en uppsats av Claes Krantz: Bronsåldersrösen som sjömärken. Ett stycke nautisk arkeologi. i Göteborgs och Bohus läns fornminnesförenings tidskrift 1940(Göteborg).

Sjömärkena är i övrigt knappt omnämnda. De har följande varit uppmärksammade vid den nya fornminnesinventeringen längs Smålandskusten. Meddelanden hoppas omsider kunna rapportera detta särskilt genom Peter Norman.

Det är trevligt att se att leden i Kung Valdemars jordabok och dess replipunkter redovisats. Viktigt är också konstaterandet av kontinuiteten, åtminstone i de yttre lederna. Men också här finns en kronologisk skiktning, utmärkt av det maritima kulturlandskapet och dess rester/lämningar.

Som märkligt måste betecknas det förhållandet att i litteraturlistan inte medtagits en så viktig artikel som mästerlotsen K G Sundströms "Sörmländska lotsplatser" i Sörmlandsbygden 1968.

Och en ytterligare stilla undring: eftersom stommen i det hela är intresset för byggnader: är inte fartyg byggnadsverk? Här befinner vi oss förstas i en skarp terminologisk knipa: ännu flytande segelfartyg från 1800-talet räknas aldrig som kulturminnen, ännu mindre byggnadsminnen, trots att de i storlek och unicitet går utanpå i stort sett allt som är byggt i trä på land. Är det därför att de fortfarande är transportabla, i funktion? Inom byggnadsinventeringar brukar det faktiskt räknas som ett plus att byggnaderna har samma funktion som de tidigare haft, att de beskriver en kontinuitet. Men så snart fartygen mister sin funktion, sjunker, hamnar på sjöbotten och blir s a s fasta,

28. då är de i varje fall fornuminnen. Med ett viktigt förbehåll- om detta hände för över hundra år sedan!

Är inte i detta inbakt en viss brist på logik? Eller för att göra det lite enklare: en brist på rent förbannat bondeförstånd?